

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

Prof. dr Andrzej ZOLL

00-090 Warszawa
Al. Solidarności 77

Tel. centr. 551 77 00
Fax 827 64 53

Warszawa, 1 sierpnia 2002 r.

35677

RPO/414692-XI-02/GR

Pan Profesor Jerzy Hausner
Minister Pracy
i Polityki Społecznej

Szanowny Panie Ministrze,

Stan przestrzegania praw wychowanków placówek opieki całodobowej - grupy dzieci, która w sposób szczególnie narażona jest na naruszenia przysługujących im praw pod nieobecność (lub w braku) rodziców reprezentujących ich interesy jest - tradycyjnie już - przedmiotem uwagi Rzecznika Praw Obywatelskich. Stąd też z zainteresowaniem zapoznałem się z „Informacją o wynikach kontroli funkcjonowania socjalizacyjnych i resocjalizacyjnych placówek opiekuńczo-wychowawczych” przesłaną mi pismem z dnia 15.07.br. przez Prezesa Najwyższej Izby Kontroli, a także dołączonym do niej pismem Pani Sekretarz Stanu Jolanty Banach z dnia 4.07.br. (BDG. I. 074-81/02). Wysoko oceniam w szczególności zamieszczone w Informacji analizy i zalecenia dotyczące wdrażania standardów usług bytowych oraz wychowania i opieki w placówkach. Ich właściwe określenie w przepisach prawa i wprowadzenie ściśle wiąże się z zabezpieczeniem i realizacją wielu podstawowych praw wychowanków.

W związku z szerokim rozpowszechnieniem Informacji NIK chciałbym powrócić do podnoszonej tam sprawy opłat rodziców i opiekunów prawnych za pobyt nieletnich i małoletnich w placówkach oraz zasugerować konieczność przedyskutowania i wprowadzenia dodatkowych uściśleń w tej kwestii.

Interpretacja przepisów o odpłatności za pobyt w placówkach, do których kierowani są nieletni (a podkreślić trzeba, że w postępowaniu prowadzonym w trybie ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich mogą być oni kierowani zarówno do placówek „dla nieletnich” - resocjalizacyjnych, jak i do placówek „dla małoletnich” - opiekuńczo-wychowawczych, w tym do domów dziecka czy do rodzin

zastępczych) nie budzi wątpliwości. Jest ona - z wyjątkiem określonych w odrębnych przepisach zasad odpłatności za pobyt nieletniego umieszczonego w publicznym zakładzie opieki zdrowotnej - szczegółowo określona w art. 32 upn i przepisach rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2001 r. (Dz.U. Nr 90, poz. 1009) oraz ustalana przez sąd.

Szczególnym przypadkiem, który dotyczy obu rodzajów postępowań, zarówno postępowania prowadzonego w trybie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, jak i postępowania opiekuńczego jest całkowite zwolnienie strony (uczestnika) przez sąd z obowiązku ponoszenia kosztów sądowych (art. 111 § 1 pkt 6 i 113 Kpc oraz, odpowiednio, art. 32 § 1 upn). W postępowaniu opiekuńczym, zgodnie z art. 771 Kpc, zwolnienie takie obejmuje nie tylko postępowanie rozpoznawcze, ale także postępowanie egzekucyjne. Oznacza to, że rodzice lub opiekunowie małoletniego w całości zwolnieni od kosztów nie są obciążeni należnością za pobyt dziecka w placówce (podobnie jak rodzice nieletniego, gdyż, zgodnie z art. 32 § 2 upn, należność za jego pobyt w odpowiedniej placówce została zaliczona do kosztów postępowania). Co za tym idzie w tej grupie spraw opiekuńczych, w której sąd orzekł umieszczenie małoletniego w placówce i zwolnił rodziców (opiekunów) - uczestników postępowania od kosztów, nie ma możliwości obciążenia ich odpłatnością za pobyt małoletniego w placówce na podstawie art. 33k ust. 6 ustawy o pomocy społecznej, w drodze decyzji administracyjnej. Niezbędne jest natomiast wydanie takiej decyzji wobec tych rodziców/opiekunów, którzy takiego zwolnienia nie uzyskali. Dotychczas zasadę taką stosowano konsekwentnie.

Nic nie stoi w takiej sytuacji na przeszkodzie, aby placówka opiekuńczo-wychowawcza wykorzystała uprawnienie do reprezentowania małoletniego w dochodzeniu świadczeń przeznaczonych na zaspokojenie potrzeb jego utrzymania od grupy rodziców zwolnionych całkowicie od kosztów. Takie uprawnienie przysługuje placówce, podobnie jak rodzicom zastępczym, na podstawie art. 112¹ Kro. Zgodnie z art. 47a ust.3 ustawy z dnia 29 listopada 1990 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 1998 r. Nr 64, poz. 414 ze zm.) powództwa o roszczenia alimentacyjne na rzecz obywateli może wytaczać także kierownik powiatowego centrum pomocy rodzinie. Oba te podmioty mogą wystąpić do sądu przeciwko rodzicowi (rodzicom) zwolnionemu od kosztów o ustalenie zakresu obowiązku alimentacyjnego, a w razie potrzeby - o odpowiednią jego weryfikację (art. 138 Kro).

Wykorzystywanie przepisów umożliwiających wystąpienie z roszczeniem alimentacyjnym na rzecz dziecka, którego pobyt w placówce obciąża wyłącznie Skarb Państwa powoduje zrównanie sytuacji różnych grup rodziców. W przypadku rozvodu lub separacji rodziców prawo nie przewiduje przecież żadnej formy „zwolnienia” od obowiązku alimentacyjnego rodzica, który nie sprawuje bezpośredniej opieki nad dzieckiem. Z kolei kwestia zakresu obowiązku alimentacyjnego rodziców dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych uregulowana jest w istocie w zbliżony sposób - przepisy przewidują, że rodzice, którzy płacą alimenty na dziecko nie ponoszą odpłatności za pobyt - § 21 ust. 5

rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2001 r. (Dz.U. Nr 120, poz. 1284). Obowiązek alimentacyjny jest obowiązkiem ustawowym, jednakowo ciąży na wszystkich rodzicach i trwa dopóty, dopóki dziecko nie zdobędzie możliwości samodzielnego utrzymania się. Sąd - zgodnie z art. 135 Kro - ustala alimenty stosownie do usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego, przy uwzględnieniu osobistych starań rodzica o utrzymanie i wychowanie dziecka). Rodzice nie mogą się od tego obowiązku uchylić; winni się dzielić z dzieckiem „nawet najmniejszymi dochodami”.

W mojej ocenie regulacje umożliwiające całkowite zwalnianie rodziców od odpłat za pobyt dziecka w placówce (art. 33k ust.7 ustawy o pomocy społecznej) i szeroka praktyka ich stosowania w połączeniu z zaniechaniem dochodzenia świadczeń alimentacyjnych na rzecz tych dzieci, a także częste, nazbyt łatwe odstępowanie od egzekucji w przypadku, gdy odpłatność za pobyt została ustalona (s. 29 Informacji NIK) obrażają poczucie sprawiedliwości. Rodzice zatracają poczucie odpowiedzialności za dziecko przebywające w placówce. Trudno też znaleźć racjonalne uzasadnienie dla takiego uprzywilejowania w prawie grupy rodziców dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

Problem odpłatności za pobyt w placówkach, do których małoletni kierowani są orzeczeniem sądu będzie jednym z tematów Konferencji, do udziału w której serdecznie zapraszam Pana Ministra. Konferencja - na którą zostaną zaproszeni sędziowie sądów okręgowych - wizytatorzy ds. rodzinnych oraz reprezentanci wojewódzkich wydziałów spraw społecznych, powiatowych centrów pomocy rodzinie, placówek opiekuńczo-wychowawczych, ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, fundacji i stowarzyszeń działających na rzecz dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej - odbędzie się w dniu 2 października i poświęcona zostanie w całości problematyce współpracy między instytucjami pomocy społecznej a sądami rodzinnymi.

Tematem, o przygotowanie którego chciałbym prosić Przedstawiciela resortu kierowanego przez Pana Ministra jest stan wykonywania orzeczeń sądowych o umieszczeniu w placówkach oraz prawne i pozaprawne przeszkody w wykonywaniu tych orzeczeń.

Będę zobowiązany Panu Ministrowi za stanowisko w przedstawionej w wystąpieniu kwestii regulacji odpowiedzialności finansowej rodziców za dziecko przebywające w placówce oraz za informację o uczestnictwie w konferencji, której szczegółowy program zostanie przesłany w późniejszym czasie.

Z wyrazami szacunku

/-/